

KITEKINTÉS / OUTLOOK

Humanitárius élelmezési gyakorlatok Törökországban: egy elhúzódó menekültválság tapasztalatai

Humanitarian food assistance practices in Turkey: lessons from a protracted refugee crisis

GIBÁRTI SÁRA

GIBÁRTI Sára: tudományos munkatárs, HUN-REN Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont, Regionális Kutatások Intézete; 7621 Pécs, Papnövelde u.22.; gibarti.sara@krtk.hun-ren.hu; <https://orcid.org/0000-0002-6180-7559>

KULCSSZAVAK: humanitárius élelmiszersegélyezés; Törökország; szíriai menekültválság; ENSZ

ABSZTRAKT: A tanulmány fő célja a Törökországban élő szíriai menekültek számára nyújtott nemzetközi humanitárius élelmiszersegélyezési gyakorlatok elemzése. Rövid elméleti áttekintés után az írás elsősorban az ENSZ humanitárius élelmezési mechanizmusait elemzi, a változó eszközökre és megközelítésekre, a prioritások eltolódására, valamint a segélyszervezetek és a segélyezési módokat érintő főbb kihívásokra összpontosítva. A kutatás egyik legfontosabb megállapítása, hogy a török kormány határozott szerepvállalásával együtt az ENSZ által alkalmazott segítségnyújtási módszerek a szíriai menekültválság alakulásával összhangban változtak. A menekültválság kibontakozásakor bevezetett, kizárólag élelmiszercikkekre felhasználható, utalványalapú segélyeket a menekültlakosság számának rohamos növekedésével felváltották a többcélú, feltétel nélküli készpénzsegélyek. A kutatási eredmények azt is alátámasztják, hogy az ENSZ szervezetei a befogadó állam társadalmi-gazdasági viszonyaival összhangban lévő, kontextusfüggő segélyezési módokat alkalmaztak, valamint megfigyelhető volt a segélyezési mechanizmusok és a nemzetközi humanitárius élelmiszersegélyezési rendszer egészében végbement paradigmaváltás között erős korreláció. A kutatási eredmények elsősorban az érintett nemzetközi szervezetek jelentéseinek kvalitatív elemzésén és szakértőkkel készített anonimizált, félig strukturált interjúkon alapulnak.

Sára GIBÁRTI: *research fellow, Institute for Regional Studies, HUN-REN Centre for Economic and Regional Studies; Papnövelde u. 22, H-7621 Pécs, Hungary; gibarti.sara@krtk.hun-ren.hu; <https://orcid.org/0000-0002-6180-7559>*

KEYWORDS: *humanitarian food assistance; Turkey; Syrian refugee crisis; United Nations*

ABSTRACT: *Turkey is home to 3.2 million Syrian refugees, making it one of the largest host countries in the world and the country hardest hit by the humanitarian consequences of the Syrian conflict. The presence of a large refugee population, concentrated mainly in urban areas, has not only caused inevitable socio-economic, demographic and political changes, but has also created humanitarian and social challenges for refugee communities and host societies alike. In the aftermath of the armed conflict in Syria and its escalation, it also became clear that, contrary*

to expectations, the war had brought about a protracted crisis, rather than a humanitarian and refugee crisis that would end in the foreseeable future, where humanitarian aid instruments, international aid programmes and governmental measures aimed at immediate relief were no longer sufficient. This has led the international community and the UN aid agencies to reconsider their aid policies in a host country and in an increasingly intense displacement situation where the government's role in managing the refugee crisis and caring for refugees is clearly visible.

The aim of this paper is to analyse the food assistance aspects of UN aid programmes supporting Syrian refugees in Turkey, in the context of changing instruments and shifting priorities. This paper is an attempt to answer the questions of what food mechanisms have characterised UN agencies' food aid programmes in Turkey, what instruments have been available to the UN, and how forms of assistance have changed with the crisis and the increase in the number of refugees. The primary starting point for this study is that the evolution of food aid programmes in Turkey is consistent with the changing trends in the international humanitarian food assistance regime. It also shows that it has been essential to apply context-specific aid mechanisms and to review aid modalities as the refugee crisis has dragged on. The analysis focuses primarily on humanitarian food aid to Syrian refugees in urban areas of Turkey and, accordingly, does not go into detail on aid programmes in refugee camps, apart from the initial period of the refugee crisis.

The first part of the paper focuses on trends in the protracted refugee crises and the transformation of the humanitarian food aid system, while the second part of the paper analyses the food aid practices of the UN in Turkey, highlighting the main aid modalities, instruments and primary challenges affecting aid allocation. Findings on the evolution of food aid modalities are primarily based on qualitative analyses of the reports of relevant international aid agencies, while perceptions of aid programmes and their challenges are based on semi-structured interviews with experts conducted in person and online between 2021 and 2022.

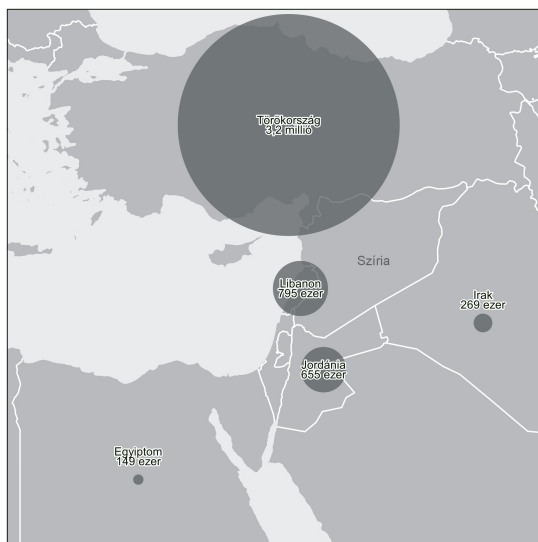
Bevezetés

Az arab tavasz eseményei nyomán kibontakozó, több mint egy évtizede tartó szíriai háború napjaink egyik legkomolyabb humanitárius válságát és a második világháború óta tartó időszak egyik legsúlyosabb menekültválságát idézte elő (UNHCR 2016; Harris 2018; Gelvin 2019; Norwegian Refugee Council 2021). A konfliktus kezdete óta 6,7 millióan kényszerültek elhagyni az országot, ebből jelenleg 5,2 millióan tartózkodnak menekültként a Szíriával határos államokban vagy a környező országokban, főként Törökországban, Libanonban, Jordániában, Irakban és Egyiptomban (1. ábra). Törökország a területén élő 3,2 millió szíriai menekülttel a világ egyik legnagyobb létszámú menekültlakosságot befogadó állama (UNHCR 2023a), emellett (vagy ezzel együtt) a szíriai konfliktus humanitárius következményeiben leginkább érintett országnak számít (Erdoğan 2020). Noha Törökország és a szíriai háború komplex viszonyrendszere messze túlmutat a menekültkérdésen (Öniş 2012; Csicsmann, N. Rózsa 2013; Hinnebusch 2015; Egeresi 2020; Lechner 2020; Szigetvári 2021), a fokozatosan realitássá váló menekülthullámból fakadó kihívások egyrészt számottevő terhet rónak az ország jogi-intézményi struktúrájára és szociális ellátórendszerére, másrészt a nemzetközi és helyi segítségnyújtó szervezetek kapacitásainak határait is feszegetik. Mindemellett a jelentős létszámú, elsősorban a városi területekre koncentrálódó menekültlakos-

ság jelenléte nem csupán elkerülhetetlen társadalmi-gazdasági, demográfiai és politikai változásokat okozott, de humanitárius és szociális kihívásokat is eredményezett a menekültközösségekben és a befogadó társadalomban egyaránt (İçduygu 2015; Erdoğan, Çorabatır 2019).

A Szíriában zajló fegyveres konfliktus és annak eszkalációja után az is hamar egyértelművé vált, hogy a háború – a várakozásokkal ellentétben – egy belátható időn belül véget érő humanitárius és menekültkrízis helyett már egy olyan elhúzódó válságot hozott el, ahol a humanitárius segítségnyújtás eszközei, a válság azonnali enyhülését célzó nemzetközi segélyprogramok és kormányzati intézkedések már nem bizonyultak elegendőnek. Ez pedig a nemzetközi közösséget, az ENSZ segélyszervezeteit segélypolitikájuk átgondolására készítette egy olyan befogadóállamban és egyre intenzívebbé váló menekülthelyzetben, ahol a menekültválság kezelését és a menekültek ellátását célul kitűző kormányzati szerepvállalás markánsan tetten érhető.

1. ábra: Szíriából érkező menekültek a környező országokban (2023)
Refugees from Syria in neighbouring countries (2023)

Forrás: UNHCR 2023a alapján saját szerkesztés

A fentiek alapján jelen írás célja a Törökországban élő szíriai menekültek támogatását célzó ENSZ segélyprogramok élelmezési aspektusainak elemzése a változó eszközrendszerek és eltolódó hangsúlyok mentén. A tanulmány arra keresi választ, hogy milyen mechanizmusok jellemezték az ENSZ segélyszervezeteinek törökországi élelmezési programjait, mely eszközrendszer állt a világszervezet rendelkezésére, és hogyan változtak a támogatási formák a válság előrehaladtával és a menekültek létszámának növekedésével. A tanulmány elsődleges kiindulópontja, hogy a Törökországban alkalmazott élelmiszersegély-programok alakulása

összhangban van a nemzetközi humanitárius élelmezési rezsimet jellemző tendenciák átalakulásával. Továbbá az is jól látszik, hogy a menekültválság elhúzó-dásával párhuzamosan elengedhetetlen volt a kontextusfüggő segélyezési mechanizmusok alkalmazása és a támogatási formák felülvizsgálata. Az elemzés elsősorban a Törökország városi területein élő szíriai menekültek számára nyújtott humanitárius élelmiszersegélyekre fókuszál, ennek megfelelően – a menekültválság kezdeti időszakától eltekintve – nem tér ki részletesen a menekülttáborokban alkalmazott segélyprogramokra.

A tanulmány első fele az elhúzó-dó menekültválságokat érintő tendenciákra, valamint a humanitárius élelmezési rendszer átalakulására helyezi a hangsúlyt, míg az írás második része az ENSZ (azon belül is a Világélelmezési Program, WFP) élelmezési gyakorlatának elemzésével foglalkozik, kiemelve a főbb segélyezési módokat, eszközöket, valamint a segélyallokációt érintő elsődleges kihívásokat. A tanulmány az élelmezési modalitások átalakulására vonatkozó eredményeket elsősorban az érintett nemzetközi segélyszervezetek beszámolóinak kvalitatív elemzésére építi; a segélyprogramok megítélését és a kihívásokat érintő megállapításokat a 2021 és 2022 között személyesen és online térben készített, félig strukturált szakértői interjúkra alapozza. Az interjúkkal kapcsolatban fontos kiemelni az alanyok anonimitásra vonatkozó kérését: ezt tiszteletben tartva a tanulmány az interjú készítésének időpontjával¹ hivatkozza a szakértők mondanivalóját. Ezzel együtt azonban az is kétségtelen, hogy egyes interjúalanyok beosztása, tisztsége és az általuk képviselt szervezeti/intézményi információk hasznosnak bizonyulhatnak a válaszok megértése, valamint a megfelelő konzekvenciák levonása szempontjából. Ezt az ellentmondást kiküszöbölendő, a releváns szövegrészeknél megjelennek az interjúalanyok foglalkozására vonatkozó tágabb információk – természetesen olyan formában és ott, ahol az adott interjúalany anonimitásra vonatkozó kérése ezt lehetővé teszi és megengedi.

Noha a Törökországban élő szíriai menekültlakosság nemzetközi jogi értelemben nem rendelkezik menekültstátusszal,² a tanulmány konzekvensen a menekült kifejezést használja, követve a témával foglalkozó hazai és nemzetközi szakirodalmat, valamint a nemzetközi szervezetek beszámolóinak gyakorlatát.

Elhúzó-dó menekültválságok

A menekültek, menedékkérők és az országhatárt nem átlépő, belső menekültek száma az elmúlt egy évtizedben határozott emelkedést mutat. Az ENSZ Menekültügyi Főbiztoságának (UNHCR) adatai szerint, míg a fegyveres konfliktusok és a politikai erőszak különböző formái következtében 2012-ben 41,1 millióan kényszerültek otthonaik elhagyására, addig a 2022-re vonatkozó adatok már 108,4 millió főt számoltak (UNHCR 2023b). Ezért éppúgy okolható a szubszaharai és száhel-övezeti válságok megjelenése/kiújulása, mint a közel-keleti konfliktusgócok

és az orosz-ukrán háború. Mindemellett e tendencia általánosságban jól jelzi a fegyveres konfliktusok természetének átalakulását és a civil lakosság sérülékenységet (Kaldor 2012; Kacziba 2017), valamint a polgáraik biztonságát garantálni nem képes, törékeny és gyengülő államok problematikáját is (Marsai 2021).

A kényszer migrációra vonatkozó adatok növekedési tendenciája, az újonnan megjelenő háborús övezetek, destabilizálódó régiók, konfliktusgócok, valamint a befogadó államok mellett az új évezred kihívást jelentő biztonság- és segélypolitikai tényezői a kiterjedt, elhúzódó humanitárius és menekültválságok. A nemzetközi szakirodalomban *protracted refugee situations* vagy *protracted refugee crises* kifejezéseként hivatkozott és az UNHCR által a 2000-es évek elején definiált terminus olyan válságot takar, amelynek során ugyanabból a származási országból legalább 25 000 ember él öt évnél tovább menekültként egy alacsony vagy közepes bevételű befogadó államban (UNHCR 2006). 2016-ban a világ menekültjeinek 41%-a (UNHCR 2017), 2022-ben 67%-a³ élt elhúzódóként jellemezhető válságban (UNHCR 2023b), amelyeknek jelenlegi várható időtartama átlagosan huszonöt év (Betts et al. 2017). Viszonyításképpen: ez az időtartam 2004-ben tizenhét év volt, míg a hidegháború utáni években, az 1990-es évtized elején átlagosan kilenc (UNHCR 2006). Az elhúzódó menekültválságok növekvő időtartama és az érintett menekültek jelentős száma egyrészt rávilágít az évek/évtizedek óta diszfunkcionális államok, politikailag, gazdaságilag instabil származási országok, valamint a megoldatlan fegyveres konfliktusok és eredménytelen békefolyamatok problematikájára, másrészt tükrözi a megoldásokra való törekvés képességét és/vagy hajlandóságát mind a befogadó államok, mind a nemzetközi segélyszervezetek és a nemzetközi közösség egészének részéről (Milner, Loescher 2011). Fontos, hogy az elhúzódó menekültválságok esetében nehezen vagy egyáltalán nem értelmezhető a tartós megoldások megvalósulásának lehetőségei (Etzold et al. 2019; Kraler, Etzold, Ferreira 2021). Ennek legfőbb oka az, hogy – a származási és befogadó államok stabilitásán és kompetenciáján túl – a nemzetközi közösség, a nemzetközi segélyszervezetek és a donorállamok a humanitárius és menekültválságokra többnyire átmeneti, akut vészhelyzetként tekintenek (Betts et al. 2017; Ferreira et al. 2020). Éppen ezért az elhúzódó menekültválságok megoldására az érintett szereplők legtöbbször a humanitárius segítségnyújtás eszközeivel, nagylétszámú hazatelepülésekkel, repatriációs programokkal tesznek kísérletet, nélkülözve a valódi tartós megoldásokat célzó közpolitikákat (Loescher et al. 2007; Betts, Collier 2017). Mindezek mellett e krízisek olyan megválaszolandó és megoldandó dilemmákat hoznak felszínre, mint a menekültválságok urbanizációja és a városi területekre koncentrálódó menekültlakosság kihívásai (Jacobsen 2006; Te Lintelo, Soye 2018; Easton-Calabria et al. 2022); a perspektívákat és gazdasági lehetőségeket nélkülöző menekültlakosság radikalizálódása és militarizációja (Loescher, Milner 2004; Derouen, Barutciski 2007; Lebson 2013), a segélyektől való függés vagy az önellátás kérdése, a tartós megoldásokra törekvés, a mélyszegénységspirál, a társadalmi kohézió, a menekült és befogadó közösségek együttélésének

problematikája vagy a (kényszer)-repatriáció és az önkéntes hazatelepülés kérdése (Lischer 2005; Czaika 2009; Crisp, Long 2016). Ezeket olyan rendszerszintű problémakörök összességéként értelmezhetjük, amelyekre a humanitárius segítségnyújtás hagyományos eszközei, a korábban alkalmazott segélypolitikák modalitásai már nem tudnak adekvát választ kínálni, és amelyek új megvilágításba helyezik a nemzetközi segélyezési rezsím értelmezési kereteit.

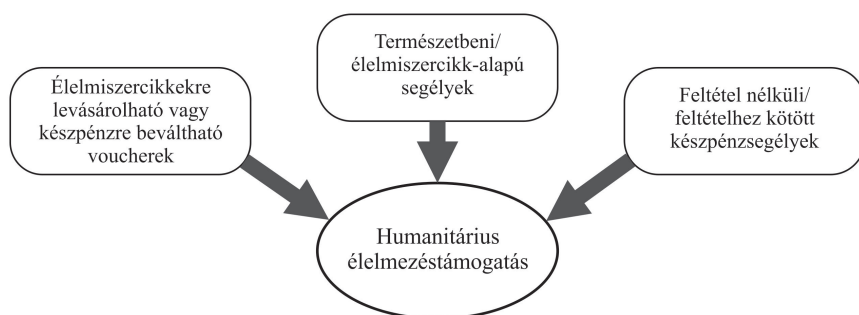
A humanitárius élelmezés átalakulása

Az elhúzódó humanitárius és menekültválságok kiterjedésével és egyre gyakoribbá válásával az azonnali segítségnyújtási módok mellett előtérbe került a főként komplex, nagy kiterjedésű és elhúzódó válságok hatékony kezelése/enyhítése, valamint a humanitárius segélyek és a nagyobb volumenű, hosszú távú célokat és tartós megoldásokat szolgáló fejlesztési segélyek közötti egyensúly megteremtése, tehát a két segélyezési módszer közötti szakadék (*humanitarian-development gap*) áthidalása (Crisp 2001; Weiss 2013; Shusterman 2019). Ez a perspektíaváltás és rendszerszintű átalakulás természetesen a humanitárius élelmezési rezsímet sem kerülte el, annak ellenére, hogy az azonnali élelmiszersegélyek vitathatatlan – de nem kizárólagos – szerepet játszottak (és játszanak) a természeti katasztrófák, fegyveres konfliktusok élelmezésbiztonságra gyakorolt negatív hatásainak mérséklésében és a jelentős mértékű emberi szenvedés enyhítésében (Barrett, Maxwell 2005; De Waal 2018).

A fentiekkel összhangban a természeti és ember által okozott katasztrófák idején az elérhető élelmiszerek mennyiségének növelését és a lakosság élelmiszerhez való hozzáférését célzó humanitárius élelmiszersegélyezés elsősorban az eszközszerkezetét érintő változásokon ment keresztül az utóbbi bő egy évtizedben. Noha megőrizte főbb célkitűzéseit és alapvetéseit, a főként vízi vagy légiszállítással eljuttatott nagy mennyiségű gabonaszállítmányokat és tartósélelmiszer-segélyeket felváltották a készpénz, a papíralapú élelmiszerutalványok (voucherek) és szabadon felhasználható pénzüsszegeket rendelkezésre bocsátó bankkártyák formájában nyújtott élelmiszersegélyek (Omamo, Gentilini, Sandström 2010; World Bank 2016). A készpénz/voucher-alapú humanitárius segélyek (*cash-based humanitarian food assistance* vagy *market-based interventions*) elsődleges célja az, hogy – kihasználva az érintett térség társadalmi-gazdasági adottságait és lehetőségeit – a lokális piacokat és szolgáltatásokat használja fel a válsághelyzetek által érintett lakosság megsegítésére (WFP, Oxfam 2013; UNHCR 2015). E segélyezési formák nemcsak a rendelkezésre álló eszközökben, de a szóhasználatban is reflektálni kívánnak a bekövetkezett irányváltásra: az *élelmiszersegély* terminusát felváltotta az *élelmezéstámogatás* elnevezés,⁴ amely egyesíti (2. ábra) az összes élelmezési célú támogatási formát (Harvey et al. 2010). Ez is jelzi azt, hogy a donorországoknak és a segélyszervezeteknek az élelmezési válságok során nem kizárólag

a természetbeni segélyekre kell a hangsúlyt fektetniük; a segélyezésben résztvevő szereplőknek az élelmezés-bizonytalanságokra reagáló segélyprogramokat a háttérkörnyezet és a befogadó ország/térség gazdasági, szociokulturális jellemzőinek figyelembevételével kell kidolgozniuk és megvalósítaniuk. Ezzel együtt egy olyan kontextusfüggő segélyezési eszközt és módot kell előnyben részesíteniük, amely nemcsak a lakosság alapvető szükségleteinek azonnali kielégítését célozza meg, hanem szem előtt tartja a kedvezményezettek igényeit, emellett a hosszú távú fejlesztési célokat, valamint a helyi gazdasági tevékenységek fellendítését is (Harvey, Bailey 2011; Anders 2017; Tholstrup 2018).

2. ábra: A humanitárius élelmiszersegélyezés eszközrendszerei
Modalities of humanitarian food assistance

Forrás: saját szerkesztés

A kontextusfüggő élelmezési módok ugyanakkor azt is jelentik és magukban foglalják, hogy a segélyezésben résztvevő szereplők a készpénzalapú támogatásokat nem tekintik kizárólagosnak. Hiszen a készpénz/voucher-alapú élelmezési formák elsősorban olyan működő piacokat és adekvát politikai-gazdasági-társadalmi közeget feltételeznek, ahol zavartalanul működik az élelmiszertermelés, továbbá rendelkezésre állnak elérhető és megvásárolható élelmiszerek az érintett lakosság számára (Lentz et al. 2013; Swartz 2017; Nisbet, Lestrat, Vatanparast 2022). Éppen ezért a magas biztonsági kockázattal járó, makro- és mikrogazdasági struktúrákat ellehetetlenítő és/vagy humanitárius katasztrófával fenyegető fegyveres konfliktusok, éhínségek esetében a készpénzsegélyek aligha bizonyulnak helytállóknak, az ilyen válsághelyzetekben a segélyszervezeteknek sokkal inkább az élelmiszercikket/természetbeni élelmiszersegélyek eljuttatását célszerű előnyben részesíteni (Walker, Maxwell 2008; World Bank 2016). Ezzel szemben a megfelelő társadalmi-gazdasági struktúrák megvalósulása, valamint elérhető élelmiszerek esetén a készpénzalapú segélyek nem csupán az élelmiszer-cikk hozzáférhetőségét biztosítják, de hozzájárulnak a megélhetési lehetőségek megőrzéséhez is. Jelen írás témájának szempontjából különösen fontos, hogy elhúzódó és kiterjedt menekültválságokban megoldást jelentenek/jelenthetnek az

érintett menekültlakosság és a befogadó közösség támogatására, emellett megkönnyítik/megkönnyíthetik a menekültek (re)integrációját és hazatelepülését (Harvey, Bailey 2011; UNHCR 2019).

Mindezeket szem előtt tartva, a 2010-es évek elejétől a humanitárius krízisek mellett az elhúzódo menekültválságok kezelésében is fokozatosan megjelentek a készpénzalapú humanitárius élelmezési módok. A nemzetközi segélyszervezetek ezekkel az eszközökkel elsősorban azokban az elhúzódo menekültválságokban operálnak, ahol a cél egyrészt a nagylétszámú menekültlakosság gazdasági környezetre gyakorolt negatív hatásainak mérséklése, másrészt a lakhelyüket elhagyni kényszerülő lakosság és a befogadó társadalom megsegítése (WFP, USAID 2022; Hagen-Zanker et al., 2017; The Conversation 2020; Salti et al. 2022).

Humanitárius élelmezési programok Törökországban 2012 és 2015 között

A szíriai háború kezdeti időszakában Törökország nem tartott igényt az ENSZ segélyszervezeteinek és a nemzetközi civil szervezetek humanitárius misszióira⁵ a kibontakozó menekültválság kezeléséhez (Memişoğlu, Ilgit 2016; Yılmaz 2019; Bélanger, Saracoglu 2019). Ez egyrészt Ankarának a Szíriában zajló események alakulására, időtartamára és súlyosságára vonatkozó percepcióira vezethető vissza, amely – a nemzetközi közösség várakozásaihoz hasonlóan – Bassár el-Aszad bukásával számolt, a polgárháborúvá (később proxyháborúvá) eszkalálódó szíriai konfliktus egészét egy gyorsan lecsengő, átmeneti válságnak tekintette (Ferris, Kirişci 2015, Pénzváltó 2015; Egeresi 2017). Másrészt Törökország nemcsak a szíriai harcok elől menekülőket önzetlenül befogadó államként kívánt feltűnni, de olyan szereplőként is, aki rendelkezik megfelelő anyagi forrásokkal és intézményi kapacitással a területére érkező menekültek ellátásához (Gökalp-Aras, Sahin-Mencütek 2015). Mindezekkel összhangban – bár többnyire *ad-hoc* intézkedésekkel – a török kormány saját szempontrendszerait alkalmazta és tartotta szem előtt a menekültek beáramlásának kezdeti időszakában (Senyücel Gündoğar, Dark 2015; Memişoğlu 2018). A török-szír határ menti tartományokban felállított, egészségügyi és oktatási intézményekkel felszerelt menekülttáborokban humanitárius segítségnyújtó céllal kormányzati és helyi civil szervezetek feleltek a menekültlakosság támogatásáért, melegétel-ellátást, tartós élelmiszereket és egyéb tárgyi segélyeket biztosítva (Turkish Red Crescent 2011; AFAD 2013; World Bank 2015).

A menekültek számának intenzív növekedése, valamint az azzal járó kihívások jelentős mértékben átalakították a korábbi török álláspontot a nemzetközi segélyszervezetek törökországi segítségnyújtó misszióját illetően. 2012 második felétől a török kormány jóváhagyta az ENSZ Szíriával határos, nagy létszámú menekültlakosságot befogadó államokban alkalmazott⁶ Syria Regional Response Plan (RRP) átfogó segélyprogram törökországi végrehajtását, szabad utat bizto-

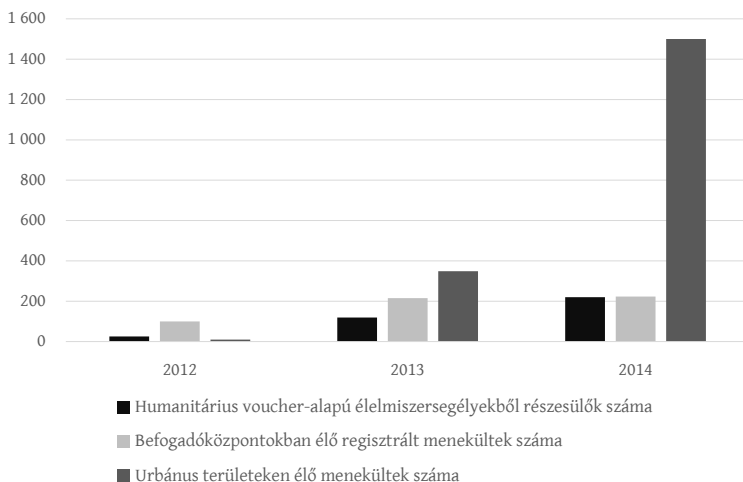
sítva ezzel a nemzetközi humanitárius élelmezési programoknak is (WFP 2012). Az élelmiszersegély-programok a RRP keretrendszerén belül, a WFP, a Török Vörös Félhold, valamint a kormányzati hatáskörben működő Katasztrófa és Vész-helyzetkezelési Ügynökség (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, AFAD) pénzügyi és intézményi együttműködésével valósultak meg, amelyek 2012 és 2014 között – a menekülttáborok infrastrukturális kapacitásainak és az ott élők létszámának növekedésével párhuzamosan – fokozatosan kerültek kiterjesztésre a szíriai határ menti, délkelet-törökországi⁷ menekülttáborokra (Turkish Red Crescent 2012, 2013). A segélyek modalitását a helyi üzletekben élelmiszercikkre levásárolható, személyenként (akkori árfolyamon kb. 30 eurónak megfelelő) 80 török lírával feltöltött elektronikus, voucher-alapú humanitárius segélyek (Food e-Card) jelentették a természetbeni élelmiszersegélyek helyett (Turkish Red Crescent 2013), és a program indulásakor az élelmiszersegélyek kedvezményezettje még kizárólag a táborokban élő, szíriai menekültlakosság volt.

2014 folyamán az Iszlám Állam térnyerése és általában a Szíriában zajló fegyveres konfliktus eszkalációja a Törökországba érkező szíriai menekültek számának drasztikus emelkedését eredményezték: míg 2014 elején a menekültellátásban részt vevő ENSZ-segélyszervezetek és török kormányzati szervek 571 000 menekültet regisztráltak (UNHCR 2014a), addig 2014 végére ez a létszám már másfél millióra nőtt (DGMM 2023). Az ilyen gyorsan változó tendenciák s azok hozadékai immár kezdtek túlmutatni a befogadóközpontokban élő menekültlakosság kihívásain, valamint az őket érintő humanitárius segélyprogramok okozta dilemmákon és nehézségeken. Ennek legfőbb oka, hogy az országba érkező menekültek számának növekedése a menekülttáborokon kívül, az ország urbánus területein élők arányának szignifikáns növekedéséhez is vezetett. Számukról a menekültválság első éveiben csupán hozzávetőleges adatok álltak rendelkezésre (UNHCR 2012), a nemzetközi szervezetek és a török hatóságok számításai szerint azonban 2014 végére az ország területén élő szíriai menekültlakosság 70-80%-a élt a befogadóközpontokon kívül (UNHCR 2014b). Ezzel egyértelművé vált, hogy valamilyen formában mindenképpen szükség van a városi menekültek – és velük együtt a befogadó közösség – támogatására. A városi menekültek humanitárius szükségleteinek és társadalmi-gazdasági kihívásainak feltérképezéséhez azonban a nemzetközi segélyszervezetek csak becslésekre, szélsőséges esetekben „városi legendákra” hagyatkozhattak, amely egyértelműen megnehezítette a hatékony segélyallokációt és a segélyprogramok kiterjesztését. Ezt a szándékot tovább akadályozta, sőt ellehetetlenítette az a körülmény, hogy 2014 őszéig a török kormány kizárólag a táborokban élő menekültek támogatását és igényeinek felmérését hagyta jóvá. Ezzel szemben azt nem támogatta, hogy a városi területek szíriai menekültjei is részesüljenek a WFP és a Török Vörös Félhold által nyújtott humanitárius élelmiszersegélyekből (WFP, FAO, UNHCR 2013). Az alábbi ábrán látható, hogy a WFP/Török Vörös Félhold és – később – az AFAD által megvalósított humanitárius élelmiszersegély-programok az indulásuktól kezdődően 2014 végéig

fokozatosan fedték le a teljes, menekülttáborokban élő lakosságot (3. ábra). Viszont az is egyértelműen látszik, a városi menekültek száma és aránya 2014 végére már messze meghaladta a befogadóközpontokban élőkét, így tehát a humanitárius élelmiszerutalványokból részesülőkét is.

3. ábra: A voucher-alapú humanitárius élelmiszersegélyekből részesülők száma 2012 és 2014 között (ezer fő)

Number of recipients of voucher-based humanitarian food assistance between 2012 and 2014 (thousand people)

Forrás: UNCHR, WFP, AFAD adatai alapján saját szerkesztés

A táborokon kívül élők egyre súlyosbodó helyzetét felismerve, és a befogadó társadalomra gyakorolt hatásokkal szembesülve a török kormány 2014 őszére változtatott korábbi hozzáállásán, ami a humanitárius élelmiszersegély-programok szempontjából mérföldkőnek számított (UNHCR 2014c). A török kormány hivatalosan is felkérte a WFP-t, vele együtt pedig a segélyfinanszírozásban és allokációban résztvevő két török civil és kormányzati szervezetet arra, hogy a voucher-alapú segélyeket már ne csak a táborokban, hanem a legsérülékenyebb, rászoruló városi menekültek körében is alkalmazzák (WFP, FAO, UNHCR 2014). A török kormány a Hatay-t, Gaziantep-et, Şanlıurfa-t és Kilist, az akkori négy, legnagyobb városi menekültlakosság-számmal rendelkező tartományt jelölte ki a menekülttáborokon kívül megvalósítandó, „pilot” segélyprogramokhoz (WFP, Turkish Red Crescent, AFAD 2015).

2015 első felében a WFP a résztvevő segélyszervezetekkel és kormányzati szervekkel közösen fokozatosan teremtette meg a feltételeket (igényfelmérés, érintettekkel való egyeztetés stb.) ahhoz, hogy a városokban élő menekültek körében is kibővíthessék a voucher-alapú humanitárius élelmiszersegélyeket (WFP, Turkish Red Crescent, AFAD 2015). Noha a városi humanitárius élelmiszersegé-

lyek modalitása megegyezett a menekülttáborokon belül alkalmazottával, az „alanyi jogon” eljuttatható voucher-alapú segélyeket rászorultsági szempontok alapján kiosztható humanitárius élelmiszerutalványok váltották fel (WFP 2014). A humanitárius élelmiszersegély-programok mihamarabbi elindítása és allokációja ugyanakkor a városi menekültek eltérő helyzete és kihívásai miatt a befogadó-központokban alkalmazott segélyezési mechanizmusoknál sokkal differenciáltabb és átfogóbb igényfelmérést követelt meg (WFP 2014). Míg a menekültválság kezdeti éveiben a menekülttáborok esetében egyértelmű volt, hogy minden ott élő szíriainak részesülnie kell az élelmiszersegélyekből a lecsökkent (de leginkább nem létező) öngondoskodási és bevételszerző lehetőségek, valamint az akut humanitárius helyzet okán, addig ez a városi menekültek esetében már korántsem volt ennyire magától értetődő. Emellett a segélyek kezdetben nem fedték le a teljes rászoruló városi menekültlakosságot, hiszen a humanitárius élelmezéstámogatások kiterjesztése a menekülttáborokban alkalmazottakénál jóval lassabban és nehezkesebben ment végbe. Ezért egyrészt a nem megfelelően haladó igényfelmérési és helyzetértékelési folyamatok okolhatók, amelyeket az érintett tartományokban a szíriai menekültlakosságra vonatkozó hiányos demográfiai adatok, valamint a földrajzi-területi-adminisztrációs eltérések még inkább megnehezítettek. A segélyprogramok jelentős arányú kibővítését és megvalósítását másrészt tovább hátráltatta, hogy számos menekült – főként a kezdeti bizalmatlanság okán – vonakodott bekapcsolódni az igényfelmérésbe és részt venni a humanitárius élelmiszersegély-programokban (WFP 2015).

Az Emergency Social Safety Net segélyprogram

Az Európai Bizottság a 2016. áprilisi menekültügyi megállapodás keretében a Törökországi Menekülteket Támogató Eszközön (Facility for Refugees in Turkey) keresztül 3+3 milliárd EUR-t különített el és biztosított arra, hogy a törökországi menekültválságot humanitárius segélyekkel (is) kezelje (Európai Bizottság 2016). A cselekvési terv alapján a megfogalmazott célok és a támogatási eszköz részét képezte a 2023 júliusáig szóló Emergency Social Safety Net Programme (ESSN) is, amely az ENSZ Regional Refugee and Resilience Plan (3RP)⁸ keretrendszerébe ágyazódva tűzte ki célul a Törökországban élő városi menekültlakosság megsegítését (Maunder et al. 2018a; Dimitriadi, Kaya 2021; Erdoğan, Kirişci, Uysal 2021), felváltva és egyesítve a nemzetközi kormányközi és civil segélyszervezetek 2015-2016 előtt alkalmazott, városi menekülteket célzó segélyprogramjait (Cetinoglu, Yılmaz 2021; Ark-Yıldırım, Smyrl 2021). Noha az ESSN segélyprogram az eredeti formájában 2023 júliusában megszűnt, az annak folyamányaként megvalósuló Social Safety Net az EU szomszédságpolitikáért felelős főigazgatóságán (Directorate-General for Neighbourhood and Enlargement Negotiations, DG NEAR) keresztül, a török kormányzati és civil szervezetekkel együttműködve to-

vábbra is biztosít készpénztámogatásokat a Törökországban élő városi menekültek számára (ECHO 2023). Utóbbi azonban nem képezi a vizsgálat tárgyát, a tanulmány további részei a 2023-ig tartó ESSN programot elemzik és járják körül, tehát a vonatkozó megállapítások, valamint az interjúk is arra fókuszálnak.

Az Európai Bizottság humanitárius műveletekért felelős szervezetének (European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations, ECHO) hatáskörébe tartozó, 2016 novemberében indult segélyprogram a WFP-et és a Török Vörös Félholdat bízta meg a segélyallokációval és a program helyszíni végrehajtásával. Emellett a releváns minisztériumok és kormányzati szervezetek⁹ bevonásával a legsérülékenyebb, jelentős mértékű élelmezés-bizonytalanságban és mélyszegénységben élő (vagy annak kitett) szíriai menekültcsaládok támogatását célozta meg (Turkish Red Crescent, WFP 2018). Ehhez az eszközt családtagonként kezdetben havi 120 líra (akkori árfolyamon kb. 36 euró) többcélúan és korlátlanul felhasználható, nem kizárólag élelmiszercikkekre fordítható, feltétel nélküli, bankkártya (Kızılaykart) formájában nyújtott készpénzsegély szolgáltatatta. Fontos megemlíteni, hogy a török valuta folyamatos leértékelődése miatt a kezdeti, személyenként 120 líra 2022-ben 230 lírara emelkedett (Turkish Red Crescent, IFRC 2022). Habár ez egyértelműen jelezte a szándékot az infláció eredményezte kihívások áthidalására, a megnövelt összeg akkori árfolyamon alig 15 eurót jelentett.

Az ESSN egyik legfontosabb ismérve, hogy bár a humanitárius segítségnyújtás és élelmezés eszközrendszerét alkalmazta, ezzel párhuzamosan – ahogy az elnevezése is mutatja – szociális védőháló programként, a török kormányon keresztül, az állami jóléti rendszerbe becsatornázza működött, hosszú távú, szegénységscsökkenő célok megvalósítását szem előtt tartva (Robson et al. 2022). Az ESSN megalkotásával és finanszírozásával a cél egyértelműen egy olyan innovatív és kurrens, a helyi társadalmi-gazdasági kontextushoz leginkább illeszkedő segélyezési eszköz kidolgozása és megvalósítása volt, amely figyelembe veszi az érintett menekültlakosság igényeit. A segélyprogram további kifejezett szándéka volt, hogy a készpénzalapú humanitárius segélyek lehetővé tegyék a menekültlakosság számára, hogy megválasszathassák azokat a javakat, amelyekre a leginkább szükségük van, valamint, hogy a készpénzsegélyeken megvásárolható termékek köre ne korlátozódjon például élelmiszercikkekre vagy oktatásban való részvételre (ECHO 2019).

Egyértelmű tehát, hogy a program a menekültek alapvető szükségleteinek kielégítését szolgáló humanitárius segély biztosításában játszott kiemelkedő szerepet. Emellett az ESSN azt a célt tűzte ki, hogy hosszú távon csökkentse a menekültlakosság körében a gazdasági sérülékenységet, a mélyszegénységet és a mélyszegénységnek való kitettséget, amelyet az önellátás ösztönzésével és a negatív megküzdési stratégiák (például az iskoláskorú menekültek gyermekmunkában való érintettsége, a korlátozott élelmiszerfogyasztás vagy a vagyontárgyak eladása stb.) visszafogásával kívánt szavatolni. Végül – a 3RP keretrendszer egészével összhangban – a társadalmi kohézió megteremtése és a helyi gazdaság tel-

jesítményének megerősítése is a prioritások között szerepelt, hiszen a kedvezményezett menekültek a kapott készpénztámogatást főleg a helyi üzletekben költik el, becsatornázva és visszaforgatva ezzel a kártyán szereplő összegeket a helyi gazdaságba (WFP Turkey 2016).

Noha az ESSN célcsoportja mindenekelőtt a rászoruló és sérülékeny, Törökország városi területein élő szíriai menekültlakosság, a segélyprogramon keresztül nyújtott készpénzsegélyekre kizárólag azok a szíriai (vagy más országból érkező) menekültek pályázhattak, akiket regisztráltak a török hatóságok adatbázisaiban, az országban ideiglenes védelmi státusszal rendelkeznek vagy más nemzetközi védelemre jogosultak (WFP 2019a). A segélyprogram elindulása óta a menekültek jogi státuszát érintő kitételeken kívül rászorultsági szempontokat is figyelembe vett a segélyek kiosztásakor, tehát az ESSN által nyújtott készpénztámogatások eljuttatása nem általános alapon történt. A jogosultság meghatározására a segélyprogramban résztvevő nemzetközi szervezetek és NGO-k figyelembe vették a menekültcsaládok anyagi helyzetét, az egy háztartásban élő családtagok létszámát és ezzel együtt az eltartottak számát, a korösszetételt, valamint a nemek arányának megoszlását (WFP 2018).

Az Európai Bizottság szerint 2020-ig mintegy 1,7 millió menekült részesült a humanitárius készpénztámogatásokból az ESSN segélyprogramon keresztül (Európai Bizottság 2020), 2022-ben és 2023-ban pedig az 1,5 millióhoz közelített a kedvezményezett száma (IFRC 2022, 2023). A segélyprogramban résztvevő menekültek jelentős hányada szíriai volt, de iraki, afgán és egyéb országokból (pl. Szomália, Irán, Pakisztán) érkező menekültek is jogosultak voltak a készpénzsegélyekre, amennyiben megfeleltek a demográfiai kritériumoknak.

Az ESSN hiányosságai és a program kihívásai

A segélyprogramban résztvevő szervezetek jelentései szerint a támogatott családok életkörülményei javultak az ESSN-en keresztül nyújtott havi készpénztámogatásnak köszönhetően (WFP 2018, 2019b). Ez figyelemre méltó eredménynek tűnhet, különös tekintettel a törökországi menekülthelyzet volumenére és komplexitására. Emellett az is kétségtelen, hogy a segélyprogram innovatív eszközökhöz nyúlt és látszólag jól kidolgozott, kifinomult jogosultsági kritériumokat alkalmazott, valamint arra koncentrált, hogy a városi területeken élő, rászoruló menekültek számára a készpénzsegélyek minél szélesebb körben elérhetővé váljanak.

Ugyanakkor az ESSN-ről szóló független értékelések a segélyprogram visszásságaira is figyelmeztetnek: az elindulása óta olyan közvetett és közvetlen kihívások nehezítették a megvalósítást és a kitűzött célok elérését, mint a török valuta drasztikus leértékelődése vagy az a tény, hogy a program igényfelmérési és segélyallokációs mechanizmusai nincsenek összhangban a török szocioökonómiai és közpolitikai kontextussal (Cetinoglu, Yılmaz 2021; Erdoğan, Kirişci, Uysal

2021). Mindemellett a segélyprogram nem minden esetben vette figyelembe a menekültlakosság valódi kihívásait és körülményeit párhuzamosan azzal, hogy számos rászoruló menekült nem volt jogosult az ESSN által nyújtott készpénzsegélyekre (Maunder et al. 2018a, b). Ehhez kapcsolódóan a Világbank vonatkozó jelentése kiemeli, hogy az ESSN programban résztvevő nemzetközi szervezeteknek felül kellett volna vizsgálniuk a jogosultságra vonatkozó feltételrendszert, hiszen a Törökországban élő rászoruló menekültlakosság több mint 30%-a nem felelt meg az alkalmazott demográfiai célkritériumoknak (Cuevas et al. 2019).

Az elsődleges negatívumok közé tartozik a menekültek regisztrációjának kérdésköre, amelyet az ESSN segélyprogram nem tudott sem kezelni, sem áthidalni: a program szempontjából alapfeltétel volt, hogy a menekültek csak abban a tartományban jogosultak bármilyen hivatalos szociális és humanitárius támogatásra, ahol az országba történő érkezésükkor benyújtották és véglegesítették regisztrációjukat (Cetinoglu, Yılmaz 2021). Azonban ez a kikötés korántsem tükrözte a valóságot, hiszen számos, a délkelet-törökországi tartományok egyikében regisztrált menekült munkavállalás vagy családjegyesítés céljából Törökország nagyvárosainak egyikébe¹⁰ költözött. Noha a menekültek számára biztosítják regisztrációjuk áthelyezését, a folyamat legtöbbször bürokratikus-adminisztratív vagy más akadályokba ütközött és ütközik jelenleg is (Cetinoglu, Yılmaz 2021).

Ebből az következik, hogy a Törökországban élő menekültek abban a tartományban nem pályázhattak az ESSN segélyprogram nyújtotta készpénztámogatásra, ahol egyébként életvitelszerűen élnek, ám nincsenek regisztrálva. Emiatt számos menekült nem pályázott és így nem is volt jogosult a készpénzsegélyekre: a WFP felmérése szerint a programba nem regisztráltak 43%-a jelölte meg a regisztráció körüli anomáliákat annak indokaként, hogy miért nem igényelte az ESSN készpénzsegélyeit (WFP 2018). E problémakörhöz közvetetten kapcsolódik a program azon kikötése, hogy a készpénzsegélyek igénybeviteléhez érvényes és bejelentett törökországi lakcím szükséges. A török lakáspiac szabályozatlansága, valamint számos – rossz anyagi helyzettel rendelkező, nagyvárosokban élő – menekült informális lakhatási körülményei ugyanakkor nem tették lehetővé azt, hogy érvényes lakcímmel nem rendelkezők regisztráljanak az ESSN programba. Így egymást erősítő, valamint egymással szorosan összefüggő hiányosságok és negatív hatások azok, amelyek miatt a lakhatási problémákkal leginkább küzdő menekültek nem részesülhettek a készpénzsegélyekből (Maunder et al. 2018b).

Mindezekon túl az ESSN program által alkalmazott demográfiai kritériumrendszer hiányosságának egy nyilvánvaló tünete és következménye, hogy a program által szabott jogosultsági feltételek szerint az egyedül élő, munkaképes korú menekült férfiak nem tarthattak igényt az ESSN által biztosított készpénzsegélyekre (Maunder et al. 2018a). A program – a török munkaügyi szabályozás alapján – azt feltételezte, hogy a menekültek ezen csoportjának minden esetben lehetősége nyílt megélhetést biztosító, hivatalos munkát vállalni. Ez azonban korántsem tükrözi a törökországi munkaerőpiac szabályozatlanságát, valamint ez-

zel összefüggésben a menekülteket érintő valós kihívásokat, ahogy az informális munkavégzés és az alacsony bérek eredményezte anyagi nehézségeket sem (Erdoğan, Kirişci, Uysal 2021).

2018-ban a török kormány kifejezte azon szándékát, hogy kilép az – akkor még folyamatban lévő – ESN segélyprogramból és egyoldalúan megszünteti annak alkalmazását, amelyhez elkészítette a kilépési stratégiájáról szóló jelentést. Ennek deklarált célja a menekültek önállóságának megerősítése és megteremtése, valamint munkaerőpiaci integrációjuk és ezzel együtt a foglalkoztatottság növelése (Government of Turkey 2018). A kilépés pontos dátumát azonban nem jelölték meg, és nem is történt a kérdésben jelentős előrelépés (Parker 2019; Erdoğan, Kirişci, Uysal 2021) a segélyprogram hivatalos, EU által meghatározott megszűnéséig.

A kilépésre való szándék a megkérdezett szakértők szerint több, egymással szoros összefüggésben álló okra vezethető vissza. Rámutattak arra, hogy a törökországi menekültválság elhúzódó és állandósult jellegéből fakadóan a humanitárius segélyek egyrészt már nem bizonyulnak elegendőnek (Interjú 2021. november), másrészt nem is motiválják arra a készpénzsegélyekből részesülő menekültlakosságot, hogy bekapcsolódjanak a munkaerőpiaci folyamatokba (Interjú 2021. október). Ezzel szoros összefüggésben az ENSZ segélyszervezeteinek munkáját jól ismerő szakember felhívta a figyelmet arra, hogy az átmeneti megoldást kínáló segélyek helyett az olyan tartós megoldások fontosságát kell szem előtt tartani, amiben helyet kap a menekültek integrációja és/vagy hazatelepülése (Interjú 2022. május). Az egyik törökországi ENSZ-szervezet munkatársai a fentiek mellett azt is megjegyezték, hogy az ESN-ből való kilépéssel „(...) a török kormány azt szeretné elérni, hogy a segélyben részesülők elkezdjenek saját pénzt keresni. Ezt az elképzelést egyébként az ENSZ és az EU is támogatja, sőt, léteznek már olyan projektek, amelyek ezt az átmenetet hivatottak előkészíteni” (Interjú 2022. január).

A kilépés elhalasztását/megvalósulásának hiányát illetően a török menekültpolitika egyik szakértője szerint lényeges tényező, hogy „a török kormány nem teremtette meg a feltételeket a menekültek teljes önállóságához. Hiába akarja növelni a foglalkoztatottsági rátát a menekültek körében, ha a munkaerőpiacra történő bekapcsolódást megnehezítik, és nem is adtak hozzá a feltételek” (Interjú 2021. október).

Mindezzel együtt az interjúalanyok azt is megjegyezték, hogy „(...) a török kormány elhalasztotta a kilépést, hiszen a kedvezményezettek száma ebben a programban hatalmas (...). Nem könnyű mindenkit integrálni a társadalomba, a gazdaságba pedig különösen nem, tehát ezeknek az embereknek szüksége van valamire a túléléshez. Ebből következően a török kormány nem akarta ezt a programot megszüntetni anélkül, hogy a tisztességes megélhetési lehetőségek adottak lennének. Emellett gondolni kell menekültlakosság kiszolgáltatott csoportjaira is, például a fogyatékkal élőkre, az idősekre vagy az egyedülálló anyákra. (...) A kor-

mányzati és nemzetközi szervezeteknek először tisztában kell lenniük a pontos számokkal és hatásokkal, mielőtt az ESSN teljesen megszűnne” (Interjú 2022. január).

Noha a kormány törekvése a kilépésre, valamint a fentiekben tárgyalt egyéb visszasságok a segélyprogram ellentmondásaira világítanak rá, az ESSN-ben résztvevő szervezetek hiánypótló és figyelemre méltó segélyezési tevékenységet végeztek, amelyet alátámasztanak a megkérdezett interjúalanyok válaszai is. A migráció, az intézményesült menekültpolitikák törökországi vonatkozásait jól ismerő szakember úgy vélekedik, hogy „a segélyprogramból elsősorban a kedvezményezett menekültlakoságnak származik előnye, hiszen minden alapvető humanitárius igényeket célzó segély hasznos, ebből következően szükség van ezekre a támogatásokra. Az ESSN segélyprogramból közvetett módon, gazdasági szempontból pedig a befogadó török társadalom is profitál egy bizonyos mértékig” (Interjú 2021. november). Az interjúalanyok azonban egymástól függetlenül is kiemelték azt, hogy a segélyprogram sem a szíriai menekültlakosság problémáira, sem a jelenlétiükből fakadó, messzire vezető és egyre mélyebben gyökerező gazdasági és társadalmi kihívásokra nem kínált valódi megoldást.

Összegzés

A tanulmány megkísérelte feltárni a Törökországban élő városi menekültek számára nyújtott ENSZ-segélyprogramok humanitárius élelmezési aspektusait, elemzve az alkalmazott eszközöket és a segélyprogramokat érintő kihívásokat. A tanulmány elsődlegesen abból indult ki, hogy a törökországi élelmiszersegélyezési módok összhangban vannak azokkal a nemzetközi élelmiszersegélyezési rendszerekben bekövetkezett változásokkal, amelyek az elhúzódó válságokban a kontextusfüggő eszközöket tartják szem előtt, és a közeg figyelembevételével a készpénz/voucher-alapú segélyezési formákat részesítik előnyben. Ez a feltételezés helytállónak bizonyult, hiszen az ENSZ segélyszervezeteinek programjaiban a menekültválság kezdete óta tetten érhetők azok a segélyezési módok, amelyek megfelelnek az elhúzódó menekültválságok ismérveinek és az azokra adható válaszoknak. A humanitárius-fejlesztési szakadék áthidalásának közvetett szándéka, valamint a helyi gazdaság és a befogadó társadalom tágabban értelmezett támogatása szintén visszatükrözi a humanitárius élelmiszersegélyezési rezsimegészében végbement paradigmaváltást. A segélyezési módok Törökország esetében a befogadó állam igényeihez és társadalmi-gazdasági környezetéhez igazodtak: más szóval az országra akkor jellemző társadalmi és gazdasági kontextus (elsősorban például a működő piacok vagy az elérhető és hozzáférhető élelmiszerek), valamint összességében a török adottságok nem pusztán lehetővé tették, de meg is követelték a résztvevő szereplők részéről a voucher-alapú (és később a készpénz-alapú) élelmiszersegélyeket.

Jól látszik továbbá, hogy a segélyprogramok kibővítése a rászoruló városi menekültlakosság számára, valamint a szabadon felhasználható készpénzsegélyek megjelenése egyértelműen tükrözte azt, hogy a törökországi menekülthelyzet immár nem egy akut, rövid időn belül lecsengő humanitárius krízis, hanem sokkal inkább egy kiterjedt és elhúzódó, többemű válság, amelynek kezelésében a nemzetközi segélyszervezetekkel együtt a török államnak is jelentős mértékű szerep jutott.

Az eredményekből az is kitűnik, hogy az ESSN segélyprogram elindulása jelentős mértékben átalakította a Törökországban alkalmazott nemzetközi humanitárius élelmezési gyakorlatokat: a segélyprogram a humanitárius segélyekre jellemző előnyöket hordozza magában, hiszen a menekültlakosság alapvető szükségleteire reagál a szabadon felhasználható készpénzsegélyekkel úgy, hogy közben hosszú távú szegénységcsökkentő célokkal operál. Ugyanakkor az interjúk rámutattak arra, hogy a tárgyalt segélyprogram, a Törökországban alkalmazott humanitárius élelmezési módok – deklarált céljuk ellenére – önmagukban nem feltétlenül képesek a valódi tartós megoldások előmozdítására és a menekültlakosság jelenlétéből fakadó társadalmi-gazdasági kihívások és feszültségek enyhítésére. Emellett az is nyilvánvaló, hogy a készpénzsegélyek nem alkalmasak egy megfelelően szabályozott lakás-és munkaerőpiac, valamint a szociális védőháló és a török állam által nyújtott szociális szolgáltatások helyettesítésére. A készpénzsegélyek – így az ESSN és annak „utódprogramjai” is – akkor tudnak igazán működni, ha azok allokációjához és megvalósításához adott a megfelelő állami szabályozás és szocioökonómiai-közpolitikai keretrendszer.

Mindezzel együtt azonban kétségtelen, hogy a vizsgált élelmezési programok a napjaink egyik legsúlyosabb humanitárius válságának következményeit viselő államban kísérelnek meg javítani a menekültlakosság helyzetén és enyhíteni a befogadó közösségekre nehezedő gazdasági-társadalmi nyomáson. Teszik ezt egy olyan, globális léptékben az egyik legnagyobb létszámú menekültlakosságot befogadó államban, ami megfelelő anyagi-intézményi kapacitással és határozott elközelésekkel rendelkezett a területére érkező menekültlakosság ellátását illetően.

Jegyzetek

1. Év és hónap.
2. Jogi státuszuk hivatalos megnevezése: ideiglenes védelem alatt álló szíriaiak (Syrians under Temporary Protection), ennek részletes tárgyalásától azonban a tanulmány – logikai és terjedelmi korlátok miatt – eltekint.
3. Ezek az arányok a palesztin menekültek és a belső menekültek nélkül értendők.
4. Az angol nyelvű megfelelőik *food aid* és *food assistance*.
5. Ez alól kivételt jelentettek a UNHCR menekülttáborokra vonatkozó nemzetközi iránymutatásai és kritériumai, valamint az, hogy a szervezet aktívan részt vett a Törökország területére érkező menekültek regisztrációjában.
6. Törökország mellett Jordániában, Libanonban és Egyiptomban.

- 7 Gaziantep, Hatay, Kilis, Adana, Kahramanmaraş, Şanlıurfa és Osmaniye tartományokban.
- 8 Az ENSZ 3RP keretrendszer 2015-ben váltotta fel a fentebb említett RRP segélyprogramot. Az új program továbbra is a Szíriával szomszédos, nagy létszámú menekültlakosságot befogadó államokban működött, ugyanakkor a humanitárius segélyek kiegészültek hosszú távú, rezilienciafejlesztést célzó segélyprogramokkal.
- 9 Ide tartozik elsősorban a Családügyi, Munkügyi és Szociális Ügyek Minisztériuma (Ministry of Family, Labor and Social Services), az AFAD, valamint a Belügyminisztérium hatáskörébe tartozó Migrációkezelési Főigazgatóság (Directorate General of Migration Management).
- 10 Elsősorban Isztambul, Izmir vagy a főváros, Ankara.

Irodalom

- Anders, M. (2017): DFID's approach to cash transfers: Time to 'learn by doing?' *Devex*. <https://www.devex.com/news/dfid-s-approach-to-cash-transfers-time-to-learn-by-doing-90755> (Letöltés: 2023. 10. 16.)
- Ark-Yıldırım, C., Smyrl, M. (2021): *Social Cash Transfer in Turkey - Towards Market Citizenship*. Palgrave Macmillan, London <https://doi.org/10.1007/978-3-030-70381-3>
- Barrett, C. B., Maxwell, D. G. (2005): *Food Aid After Fifty Years - Recasting its role*. Routledge, London and New York
- Bélanger, D., Saracoglu, C. (2019): Syrian refugees and Turkey: Whose Crisis? In: Menjivar, C., Ruiz, M., Ness, I. (eds.): *The Oxford Handbook of Migration Crises*. Oxford University Press, New York, 279–294. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190856908.013.67>
- Betts, A., Collier, P. (2017): *Refugee. Rethinking Refugee Policy in a Changing World*. Oxford University Press, New York
- Betts, A., Bloom, L., Kaplan, J., Omata, N. (2017): *Refugee Economies. Forced Displacement and Development*. Oxford University Press, New York
- Cetinoglu, T., Yilmaz, V. (2021): A contextual policy analysis of a cash programme in a humanitarian setting: the case of the Emergency Social Safety Net in Turkey. *Disasters*, 3., 604–626.
- Crisp, J. (2001): Mind the Gap! UNHCR, Humanitarian Assistance and the Development Process. *New Issues in Refugee Research*, Working Paper No. 43.
- Crisp, J., Long, K. (2016): Safe and Voluntary Refugee Repatriation: From Principle to Practice. *Journal on Migration and Human Security*, 3., 141–147. <https://doi.org/10.1177/233150241600400305>
- Cuevas, P. F., Inaan, O. K., Twose, A. and Çelik, Ç. (2019): *Vulnerability and Protection of Refugees in Turkey. Findings from the Rollout of the Largest Humanitarian Cash Assistance Programme in the World*. The World Bank Group, World Food Programme, Washington D.C.
- Czaika, M. (2009): *The Political Economy of Refugee Migration and Foreign Aid*. Palgrave Macmillan, London
- Csicsmann L., N. Rózsa E. (2013): A Török Köztársaság az átalakuló Közél-Keleten. *Külgügyi Szemle*, 1., 59–78.
- De Waal, A. (2018): *Mass Starvation. The History and Future of Famine*. Polity Press, Cambridge
- Derouen Jr., K., Barutciski, M. (2007): The Link between Protracted Refugee Situations and Civil War in Africa: Encouraging a New Direction for Research. *Civil Wars*, 2., 214–225. <https://doi.org/10.1080/13698240701207419>
- Dimitriadi, A., Kaya, A. (2021): EU-Turkey Relations on Migration: Transactional Partnership. In: Saatçioğlu, B., Funda, T. (eds.): *Turkey and the European Union*. Nomos, Baden-Baden, 167–187. <https://doi.org/10.5771/9783748900696>
- Easton-Calabria, E., Abadi, D., Gebremedhin, G., Wood, J. (2022): *Urban Refugees and IDPs in Secondary Cities: Case Studies of Crisis Migration, Urbanisation, and Governance*. Refugee Studies Centre, University of Oxford, Oxford. <https://www.rsc.ox.ac.uk/publications/urban-refugees-and-idps-in-secondary-cities> (Letöltés: 2023. 10. 17.)
- Egeresi Z. (2017): Ki mit nyert? Több mint egy évvel a menekültügyi „megállapodás” után. *Nemzet és Biztonság*, 4., 80–120.

- Egeresi Z. (2020): Törökország Szíria-politikájának változása: a főbb dinamikák. *KKI Elemzések*, Magyar Külügyi Intézet, 8. <https://bitly.ws/xnJG> (Letöltés: 2023. 10. 17.)
- Erdoğan, M. M. (2020): *Syrians Barometer 2019. A framework for achieving social cohesion with Syrians in Turkey*. Orion Kitabevi, Ankara <https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2020/09/SB2019-ENG-04092020.pdf> (Letöltés: 2023. 10. 17.)
- Erdoğan, M. M., Çorabatır, M. (2019): *Demographic Development of the Syrian Refugee Population and its Potential Impacts on the Education, Employment and Municipality Services in the Near Future*. Udra Programme Research Panel, 6–22.
- Erdoğan, M. M., Kirişci, K., Uysal, G. (2021): *Improving Syrian Refugee Inclusion in the Turkish Economy How Can the International Community Help?* World Refugee & Migration Research Report. World Refugee & Migration Council, Ottawa <https://wrmcouncil.org/wp-content/uploads/2021/09/Turkey-Syrian-Refugees-WRMC-final.pdf> (Letöltés: 2023. 10. 17.)
- Etzold, B., Belloni, M., King, R., Kraler, A., & Pastore, F. (2019): *Transnational Figurations of Displacement. Conceptualising protracted displacement and translocal connectivity through a process-oriented perspective* (TRAFIG Working paper 1/2019). BICC, Bonn <https://doi.org/10.5281/zenodo.5840818>
- Ferreira, N., Jacobs, C., Kea, P., Hendow, M., Noack, M., Wagner, M., Tufa, F. A., Alodat, A. M., Mengiste, T. A., Etzold, B., Fogli, C., Goumenos, T., Hatziprokopiou, P., Javed, M. M., Kamanga, K. C., Kraler, A., Momani, F. A., Roman, E. (2020): *Governing protracted displacement: An analysis across global, regional and domestic contexts*. TRAFIG Working Paper 3. BICC, Bonn <https://zenodo.org/doi/10.5281/zenodo.5841847>
- Ferris, E., Kirişci, K. (2016): *The Consequences of Chaos. Syria's Humanitarian Crisis and the Failure to Protect*. Brookings Institution Press, Washington D. C.
- Gelvin, J. L. (2019): *Az új Közél-Kelet*. Pallasz Athéné Könyvkiadó Kft., Budapest
- Gökalp Aras, E., Sahin Mencütek, Z. (2015): The international migration and foreign policy nexus: the case of Syrian refugee crisis and Turkey. *Migration Letters*, 3., 193–208. <https://doi.org/10.33182/ml.v1i2i3.274>
- Hagen-Zanker, J., Ulrichs, M., Holmes, R., Nimeh, Z. (2017): *Cash transfers for refugees: The economic and social effects of a programme in Jordan*. Overseas Development Institute, London <https://www.refworld.org/pdfid/58bd72de4.pdf> (Letöltés: 2023. 10. 17.)
- Harris, W. (2018): *Quicksilver War – Syria, Iraq and the Spiral of Conflict*. Oxford University Press, New York
- Harvey, P., Bailey, S. (2011): *Cash transfer programming in emergencies*. Overseas Development Institute, London
- Harvey, P., Proudlock, K., Clay, E., Riley, B., Jaspars, S. (2010): *Food aid and food assistance in emergency and transitional contexts: a review of current thinking*. Overseas Development Institute, Humanitarian Policy Group, London
- Hinnebusch, R. (2015): Back to Emnity: Turkey-Syria Relations Since the Syrian Uprising, *ORIENT/ Journal of German Orient Institute*, 1., 14–22.
- İçduygu, A. (2015): *Syrian Refugees in Turkey – The Long Road Ahead*. Migration Policy Institute, Washington D.C.
- Jacobsen, K. (2006): Refugees and Asylum Seekers in Urban Areas: A Livelihoods Perspective. *Journal of Refugee Studies*, 3., 273–286. <https://doi.org/10.1093/jrs/fel017>
- Kacziba P. (2017): A békeépítési elméleti és kivitelezési vázlata. *Hadtudományi Szemle*, 2., 105–125.
- Kaldor, M. (2012): *New and Old Wars. Organised Violence in a Global Era (3rd edition)*. Polity Press, Cambridge
- Kraler, A., Etzold, B., Ferreira, N. (2021): Understanding the dynamics of protracted displacement, *Forced Migration Review*, 68., 49–52. <https://bitly.ws/XAMv> (Letöltés: 2023. 10. 17.)
- Lebson, M. (2013): Why Refugees Rebel: Towards a Comprehensive Theory of Refugee Militarization. *International Migration*, 5., 133–148. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2435.2012.00780.x>
- Lechner Z. (2020): A geopolitika elméleti irányzatai: Törökország észak-szíriai kurdokkal való konfliktusán keresztül szemlélve. *Tér és Társadalom*, 2., 108–128. <https://doi.org/10.17649/tet.34.2.3241>

- Lentz, E. C., Barrett C. B., Gómez M. I., Maxwell, D. G. (2013): On the Choice and Impacts of Innovative International Food Assistance Instruments. *World Development*, 49., 1-8. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2013.01.016>
- Lischer, S. (2005): *Dangerous Sanctuaries: Refugee Camps, Civil War, and the Dilemmas of Humanitarian Aid*. Cornell University Press, Ithaca
- Loescher, G., Milner, J., Newman, E., Troeller, G. (2007): Protracted refugee situations and the regional dynamics of peacebuilding. *Conflict, Security & Development*, 3., 491-501. <https://doi.org/10.1080/14678800701556602>
- Loescher, G., Milner, J. (2004): Protracted refugee situations and state and regional insecurity. *Conflict, Security & Development*, 1., 3-20. <https://doi.org/10.1080/1467880042000206831>
- Marsai V. (2021): Törekeny és gyenge államok, In: Tálas P., Csiki Varga T., Etl A., Berzsenyi D. (szerk.): *A globalizált világ kihívásai*. Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 185–199.
- Maunder, N., Seyfert, K., Aran, M., Baykal, G., Marzi, M., Smith, G. (2018a): *Evaluation of the DG ECHO funded Emergency Social Safety Net (ESSN) in Turkey: November 2016-February 2018, Volume 2: Final Evaluation Report Annexes*. WFP, Rome <https://bitly.ws/XB68> (Letöltés: 2023. 10.17.)
- Maunder, N., Seyfert, K., Aran, M., Baykal, G., Marzi, M., Smith, G. (2018b): *Evaluation of the DG ECHO funded Emergency Social Safety Net (ESSN) in Turkey: November 2016-February 2018, Volume 1: Final Evaluation Report*. WFP, Rome <https://bitly.ws/XB68> (Letöltés: 2023. 10. 17.)
- Memişoğlu, F. (2018): *Assessing the Development – Displacement Nexus*. International Centre for Migration Policy Development, Vienna
- Memişoğlu, F., Ilgit, A. (2016): Syrian Refugees in Turkey: Multifaceted Challenges, Diverse Players, Ambiguous Policies. *Mediterranean Politics*, 3., 317-338. <https://doi.org/10.1080/13629395.2016.1189479>
- Milner, J., Loescher, G. (2011): Responding to protracted refugee situations – Lessons from a decade of discussion. *Forced Migration Policy Briefing 6*, Refugee Studies Centre, University of Oxford
- Nisbet, C., Le Strat, K. E., Vatanparast, H. (2022): Food Security Interventions among Refugees around the Globe: A Scoping Review. *Nutrients*, 3., 522. <https://doi.org/10.3390/nu14030522>
- Omamo, S. W., Gentilini, U., Sandström, S. (2010): *Revolution: From Food Aid to Food Assistance. Innovations in Overcoming Hunger*. World Food Programme, Rome <http://bitly.ws/wLY5> (Letöltés: 2023. 10. 17.)
- Öniş, Z. (2012): Turkey and the Arab Spring: between ethics and self-interest. *Insight Turkey*, 3., 45-63. <https://doi.org/10.2139/ssrn.2017639>
- Parker, B. (2019) 'EXCLUSIVE: EU transfers €500m Turkey aid project to IFRC – but mulls exit strategy'. *The New Humanitarian* <https://bitly.ws/XB5I> (Letöltés: 2023. 10. 17.)
- Pénzváltó N. (2015): Szíriai menekültek Törökországban – váratlan „vendégek”, várható kilátások. *Nemzet és Biztonság*, 2., 43-58.
- Robson, M., Vollmer, F., Dogan, B. B., Grede, N. (2022): Distributional Impacts of Cash Transfers on the Multidimensional Poverty of Refugees: The ESSN Programme in Turkey. *OPHI Working Paper No. 142*, Oxford Poverty and Human Development Initiative
- Salti, N., Chabaan, J., Moussa, W., Irani, A., Al Mokdad, R., Jamaluddine, Z., Ghattas, H. (2022): The impact of cash transfers on Syrian refugees in Lebanon: Evidence from a multidimensional regression discontinuity design. *Journal of Development Economics*, 155. <https://doi.org/10.1016/j.jdeveco.2021.102803>
- Senyücel Gündoğar, S., Dark, G. (2019): Turkey's Evolving Response to Migration Management: Facts and Policy Steps. *MENARA Future Notes*, 17., http://menaraproject.eu/wp-content/uploads/2019/03/menara_fn_17.pdf (Letöltés: 2023. 10. 17.)
- Shusterman, J. (2019): Gap or prehistoric monster? A history of the humanitarian-development nexus at UNICEF. *Disasters*, 2., 355-377. <https://doi.org/10.1111/disa.12427>
- Swartz, H. (2017): *Food aid vs. food assistance in conflict areas: the case of the 2017 famine in South Sudan*. Perspectives, School of Advanced International Studies, John Hopkins University <http://www.saisperspectives.com/2017issue/2017/5/2/food-aid-vs-food-assistance> (Letöltés: 2023. 10. 17.)
- Szigetvári T. (2021): Emelkedő félhold Európa peremén. In: Szanyi M., Szunomár Á., Török Á. (szerk.): *Trendek és töréspontok II*. Budapest: Akadémia Kiadó, Budapest, 108–145.

- Te Lintelo, D. J. H., Soye, E. (2018): Vulnerabilities in Urban Protracted Displacement: Exploring the Roles of Space and Time. *Operational Practice Paper 4*, Brighton: Humanitarian Learning Centre, Institute of Development Studies
- The Conversation (2020): *Cash transfers can help refugees, but they also carry risks. Insights from Kenya*. <https://theconversation.com/cash-transfers-can-help-refugees-but-they-also-carry-risks-insights-from-kenya-145470> (Letöltés: 2023. 10. 17.)
- Tholstrup, S. (2018): Opinion: 5 ways cash transfers are improving humanitarian response. *Devex* <http://bitly.ws/xfza> (2023. 10. 17.)
- Walker, P., Maxwell, D. (2008): *Shaping the Humanitarian World*, New York: Routledge Global Institutions
- Weiss, T. G. (2013): *Humanitarian Business*. Polity Press, Cambridge
- Yilmaz, V. (2019): The Emerging Welfare Mix for Syrian Refugees in Turkey: The Interplay between Humanitarian Assistance Programmes and the Turkish Welfare System. *Journal of Social Policy*, 4., 721–739. <https://doi.org/10.1017/s0047279418000806>

Dokumentumok

- AFAD (2013): *AFAD Survey on Syrian Refugees in Turkey 2013*. Republic of Turkey, Prime Ministry, Disaster and Emergency Management Presidency, Ankara. <https://data.unhcr.org/en/documents/details/40157> (Letöltés: 2023. 10. 17.)
- DGMM [Director General of Migration Management] (2023): *Statistics on Temporary Protection*, DGMM Online/ Ministry of Interior, Republic of Türkiye. <https://en.goc.gov.tr/temporary-protection27> (Letöltés: 2023. 10. 17.)
- ECHO (2019): *Evaluation of the European Union's Humanitarian Response to the Refugee crisis in Turkey. Final report*. European Commission, Brussels. <http://bitly.ws/xnJA>
- ECHO (2023): *ECHO Factsheet – Türkiye*. Brussels: European Commission. <https://reliefweb.int/report/turkiye/echo-factsheet-turkey-last-updated-10102023>
- Európai Bizottság (2016): *Negyedik eredményjelentés az EU–Törökország nyilatkozat végrehajtásáról*. COM(2016)792, Brüsszel: Európai Bizottság <http://bitly.ws/wLXK>, (Letöltés: 2023. 10.16.)
- Európai Bizottság (2020): *Negyedik éves jelentés a törökországi menekülteket támogató eszközről*. COM(2020) 162, Brüsszel: Európai Bizottság <http://bitly.ws/wLXN>, (Letöltés: 2023. 10. 16.)
- Government of Turkey (2018): *Exit Strategy From The ESSN Program*, Frit Office of the Presidency of Turkey, Ankara. <https://www.csgeb.gov.tr/media/3725/essn-exit-strategy-1.pdf> (Letöltés: 2023. 10. 17.)
- IFRC [International Federation of the Red Cross and Red Crescent Societies] (2022): *Emergency Social Safety Net (ESSN) Monthly Report: December 2022*. IFRC/Turkish Red Crescent, Ankara. <https://bitly.ws/XB6I> (Letöltés: 2023. 10. 16.)
- IFRC (2023): *Emergency Social Safety Net (ESSN) Monthly Report: July 2023*. IFRC/Turkish Red Crescent, Ankara. <https://bitly.ws/XB7b> (Letöltés: 2023. 10. 16.)
- Norwegian Refugee Council (2021): *The Darkest Decade. What displaced Syrians face if the world continues to fail them*. NRC <https://www.nrc.no/globalassets/pdf/reports/2021-darkest-decade/darkest-decade/the-darkest-decade.pdf> (Letöltés: 2023. 10. 17.)
- Turkish Red Crescent (2011): *Turkish Red Crescent Stands By Syrian Refugees*. Press Release, 23 June 2011. <https://bitly.ws/XB5t> (Letöltés: 2023. 10. 17.)
- Turkish Red Crescent (2012): *Turkish Red Crescent Annual Activity Report 2012*. Turkish Red Crescent, Ankara <https://reliefweb.int/report/turkey/turkish-red-crescent-annual-activity-report-2012> (Letöltés: 2024. 04. 25.)
- Turkish Red Crescent (2013): *Turkish Red Crescent Society Annual Report 2013*. Turkish Red Crescent, Ankara. <https://reliefweb.int/report/turkey/trcs-annual-report-2013> (Letöltés: 2024. 04. 25.)
- Turkish Red Crescent, IFRC (2022): *Emergency Social Safety Net (ESSN) Monthly Report: June 2022*. IFRC/Turkish Red Crescent, Ankara <https://reliefweb.int/report/turkiye/emergency-social-safety-net-essn-monthly-report-june-2022> (Letöltés: 2024. 02. 08.)

- Turkish Red Crescent, WFP (2018): *Emergency Social Safety Net: Post-Distribution Monitoring Report Round 1*. <https://bitly.ws/XB5y> (Letöltés: 2023. 10. 17.)
- UNHCR [United Nations High Commissioner for Refugees] (2006): *The State of The World's Refugees 2006: Human Displacement in the New Millennium*. Oxford University Press, New York <https://www.unhcr.org/publications/state-worlds-refugees-2006-human-displacement-new-millennium> (Letöltés: 2023. 10. 17.)
- UNHCR (2012): *UNHCR Turkey Syrian Refugee Daily Strep - 17-18 December 2012*. UNHCR <https://reliefweb.int/report/turkey/unhcr-turkey-syrian-daily-sitrep-17-18-december-2012> (Letöltés: 2023. 10. 17.)
- UNHCR (2014a): *UNHCR Turkey Syrian Refugee Daily Strep - 13 January 2014*. UNHCR <https://data.unhcr.org/en/documents/details/39229> (Letöltés: 2023. október 17.)
- UNHCR (2014b): *UNHCR Turkey External Weekly Update, 12 December 2014*. UNHCR <https://data.unhcr.org/es/documents/details/42673> (Letöltés: 2023. október 17.)
- UNHCR (2014c): *Syrian Refugees: Inter-agency Regional Update, 01 December 2014*. UNHCR. <https://data.unhcr.org/en/documents/details/42684> (Letöltés: 2024. 04. 25.)
- UNHCR (2015): *Operational Guidance for Cash-Based Interventions in Displacement Settings*, UNHCR, Geneva <https://reliefweb.int/report/world/operational-guidelines-cash-based-interventions-displacement-settings> (Letöltés: 2024. 04. 26.)
- UNHCR (2016): *Global Trends. Forced Displacement 2015*. UNHCR, Geneva <http://bitly.ws/xfyU>
- UNHCR (2017): *Global Trends - Forced Displacement in 2016*. UNHCR, Geneva <https://www.unhcr.org/5943e8a34.pdf> (Letöltés: 2023. 10. 17.)
- UNHCR (2019): *UNHCR Implementation of the Policy on Cash Based Interventions 2016-2019*. UNHCR, Geneva <https://www.unhcr.org/5dde6f0d4.pdf> (Letöltés: 2023. 10. 17.)
- UNHCR (2023a): *Syria Regional Refugee Response*. UNHCR Operational Data Portal <https://bitly.ws/XB58> (Letöltés: 2023. 10. 17.)
- UNHCR (2023b): *Global Trends - Forced Displacement 2022*. UNHCR Data Service, Copenhagen <https://www.unhcr.org/global-trends-report-2022> (Letöltés: 2023. 10. 17.)
- WFP [World Food Programme] (2012): *WFP and Turkish Red Crescent launch food e-card assistance to Syrians in Turkey*. Press Release, 13 Oct 2012, WFP, Rome <https://reliefweb.int/report/turkey/wfp-and-turkish-red-crescent-launch-food-e-card-assistance-syrians-turkey> (Letöltés: 2023. 10. 17.)
- WFP (2014): *WFP Syria Crisis Response Situation Update: Syria, Jordan, Lebanon, Turkey, Iraq and Egypt, 12-25 November 2014*. <http://bitly.ws/xdyb> (Letöltés: 2023. 10. 17.)
- WFP (2015): *Turkey Brief, Reporting period: 01 October - 31 December 2015*. WFP, Rome <https://reliefweb.int/report/turkey/turkey-brief-reporting-period-01-october-31-december-2015> (Letöltés: 2023. 10. 17.)
- WFP (2018): *Refugees in Turkey: Comprehensive Vulnerability Monitoring Exercise (Round 2)*. WFP, Rome <http://bitly.ws/wLYD> (Letöltés: 2023. 10. 17.)
- WFP (2019a): *The Emergency Social Safety Net (ESSN) - July-September 2019*. WFP, Rome <https://docs.wfp.org/api/documents/WFP-0000104792/download/>, (Letöltés: 2023. 10. 17.)
- WFP (2019b): *Refugees in Turkey: Comprehensive Vulnerability Monitoring Exercise (Round 3)*. WFP, Rome <http://bitly.ws/wLYI> (Letöltés: 2023. 10. 17.)
- WFP Turkey (2016): *Decentralized Evaluation of the ECHO funded Emergency Social Safety Net (ESSN) in Turkey, November 2016-December 2017: Terms of Reference*. WFP Turkey Country Office, Ankara <http://bitly.ws/wLYW> (Letöltés: 2023. 10. 17.)
- WFP, FAO, UNHCR (2013): *Turkey: RRP5 Update - December 2013: Food Sector*. <https://reliefweb.int/report/turkey/turkey-rrp5-update-december-2013-food-sector> (Letöltés: 2023. 10. 17.)
- WFP, FAO, UNHCR (2014): *Turkey: Food Security RRP Monthly Update - December*. <https://reliefweb.int/report/turkey/turkey-rrp6-monthly-update-december-2014-food-security> (Letöltés: 2023. 10. 17.)
- WFP, Oxfam (2013): *Engaging with markets in humanitarian responses*. WFP, Oxfam <https://www.enonline.net/attachments/1423/wfp-oxfam-gb-brief.pdf> (Letöltés: 2023. 10. 17.)

- WFP, Turkish Red Crescent, AFAD (2015): *Electronic Food Card Programme. Newsletter, September-October 2015*. <http://bitly.ws/xnLL> (Letöltés: 2023. 10. 17.)
- WFP, USAID (2022): *Cash and In-Kind Transfers in Humanitarian Settings*. WFP, USAID, Transform Development, Washington D.C./Rome. https://docs.wfp.org/api/documents/WFP-0000137553/download/?_ga=2.102782725.463880544.1714134069-425186051.1709110168 (Letöltés: 2024. 04. 25.)
- World Bank (2015): *Turkey's Response to the Syrian Refugee Crisis and the Road Ahead*. World Bank Group, Washington D.C. <https://documents1.worldbank.org/curated/en/583841468185391586/pdf/102184-WP-P151079-Box394822B-PUBLIC-FINAL-TurkeysResponseToSyrianRefugees-eng-12-17-15.pdf> (Letöltés: 2024. 04. 25.)
- World Bank (2016): *Cash Transfers in Humanitarian Contexts, Strategic Note*. The World Bank Group, Washington D.C. <https://documents1.worldbank.org/curated/en/697681467995447727/pdf/106449-WP-IASC-Humanitarian-Cash-PUBLIC.pdf> (Letöltés: 2024. 04. 26.)